

Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Çiçek Ediz¹, Aytap Dinçer²

Öz

Bu çalışmada, Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanıp geçerlik ve güvenirliliğinin incelenmesi amaçlandı. Çalışmanın verileri, Ağustos-Ekim 2023 tarihleri arasında toplandı. Araştırmanın evrenini, çeşitli medya aracılığıyla afetlere maruz kalan genel nüfustan 18-65 yaş arası yetişkinler oluşturdu. Faktör yapısının belirlenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi, güvenirlilik için ise Cronbach α katsayısı, iki yarı güvenirlilik kat sayısı, madde toplam korelasyonu ve test tekrar test yöntemi kullanılarak gerçekleştirildi. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları sonucunda; ölçeğin 17 madde ve "Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler", "Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık" ve "Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu" olmak üzere 3 boyutlu bir yapıya sahip olduğu saptandı. Ölçeğin orijinal hali ile benzer olarak üç alt boyutlu yapı kabul edildi. Ölçeğin bütününe ait Cronbach α katsayısı 0.870; "Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler" alt boyutu için 0.814 ve "Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık" alt boyutu için 0.743 ve "Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu" alt boyutu için 0.763 olarak saptandı. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, 18-65 yaş arası yetişkinler için Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin, afetlerin medya yoluyla oluşturduğu dolaylı travmanın değerlendirilmesinde güvenilir ve geçerli bir araç olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afet, Dolaylı Travma, Medya, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Ölçek Uyarlama

Turkish Adaptation of the Scale for Indirect Trauma Caused by Media Exposure to Disasters: A Validity and Reliability Study

Abstract

The study aimed to examine the validity and reliability of the Scale for Indirect Trauma used by Media Exposure to Social Disasters (SITMES) by adapting it into Turkish language. The study was conducted in Turkey between August and October 2023 with a population of adults who were between the ages of 18-65 from the general population exposed to disasters through various media coverage. The Confirmatory Factor Analysis was used to for the factor structure, and Cronbach's α Coefficient, Split-Half Reliability Coefficient, Item-Total Correlation, and Test-Retest Method were employed for reliability. In line with the Confirmatory Factor Analysis results it was found that the scale had 17 items in 3 dimensions ("Psychological, Behavioral and Physical Reactions to Disasters", "Spiritual Resentment Because of Disasters" and "Feeling that

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hakkari Üniversitesi, Hakkari

İlgili yazar e-posta/Corresponding author e-mail: cicekediz@hotmail.com ORCID No: 0000-0002-9717-1839

² Arş. Gör, Hemşirelik Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hakkari Üniversitesi, Hakkari

e-posta/ e-mail: aytapdincer@hakkari.edu.tr ORCID No: 0000-0002-5727-3742

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Ediz, Ç. ve Dinçer, A., (2024). Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(1), 33-46.

Disasters Threaten Life"). Similar to the original scale, a 3-dimensional structure was adopted. It was found that the new Scale for Indirect Traumas caused by Media Exposure to Social Disasters (SITMES) is a valid and reliable tool that can be used to evaluate media-induced indirect traumas caused by disasters in adults.

Keywords: Disasters, Indirect Trauma, Media, Post-Traumatic Stress Disorder, Scale Adaptation

1. GİRİŞ

Afetler; tayfun, sel ve deprem gibi doğal afetler ve yangınlar, bina çökmeleri, patlamalar, trafik kazaları (havacılık ve deniz kazaları dahil) ve kimyasal, biyolojik veya nükleer kazalar olmak üzere sosyal afetler olarak sınıflandırılır (Choi vd., 2021). İnsan kaynaklı yaratılan afetler dışında dünyada artan ve kritik bir öneme ulaşan küresel iklim değişikliği nedeniyle yangınlar, sel, çığlar, tipi ve heyelan artış göstermektedir. Özellikle Amerika kıtasında artan ve sıklıkla karşılaşılan kasırgalar ile Türkiye'de her dönemde en çok insan ölümüne ve fiziki yıkıma sebep olan depremler, afetlerin yaşamımızda ne kadar önemli bir sorun olduğunu göstermektedir (Yorulmaz ve Karadeniz, 2021). Geçtiğimiz on yılda, doğal afetler 700.000'den fazla insanın ölümüne, iki milyardan fazla insanın yaralanmasına ve evsiz kalmasına neden oldu (Dick vd., 2021). Toplumsal hayatta derin değişimler yaratan afetler, özellikle Türkiye'de tarihten beri önemli can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Nitekim afetler yalnızca can ve mal kayıpları sonuçlarıyla değil, psikososyal ve ruhsal sonuçlarıyla da insanları derinden etkileyen bir sorundur (Yorulmaz ve Karadeniz, 2021; Bulut, 2023). Bu yönüyle afetler insan hayatında yıkıcı etkiye sahip travmatik bir olaydır (Dick vd., 2021). Bazı bireyler afetlerin olumsuz etkileriyle baş etmede başarılı olabilirken bazıları ise ve baş etmede yetersiz kalabilmektedir. Bu da zaman içinde bireyin ruh ve beden sağlığını olumsuz olarak etkileyerek bir takım olumsuz ruhsal sonuçlara neden olabilmektedir (Kukuoğlu, 2018). Afetlerin olumsuz ruhsal sonuçları arasında anksiyete, depresyon, tükenmişlik sendromu, travmaya bağlı stres, cinsel işlev bozuklukları öz kıyım düşüncesi, madde bağımlılığı ve travma sonrası stres bozuklukları (TSSB) görülebilmektedir (Thompson vd., 2019). Afet sonrası yapılan araştırmalar; afetzedelerde en sık ortaya çıkan ruhsal bozukluğun TSSB olduğu belirlenmiştir (Goldmann ve Galea, 2014; Orengo-Aguayo vd., 2019; Furr vd., 2020; Dick vd., 2021).

Travma, bireyin kendisi, ailesi yahut yakınlarından birinin fiziksel güvenliğine veya hayatına karşı bir tehdidin olması, yaşadığı toplumun veya evinin aniden zarar görmesi, başka bireylerin fiziksel/ruhsal yaralanmasına veya ölümüne şahitlik etmesi gibi normal insan yaşantısı dışında gerçekleşen, kişide stres yaratan, beklenmedik ani olaylar olarak tanımlanmaktadır (Dick vd., 2021). Travmatik olaylar sonrasında olaya sadece doğrudan maruz kalanlar etkilenmezler. Travmatik bir olaya şahit olmanın, o olayın ayrıntılarını dinlemenin ya da o olayla ilgili haberleri duymanın bile farklı düzeylerde bireylerde TSSB oluşturabileceği belirtmektedir (APA, 2000). Afet olayların ardından, afetlerin travmatik etkilerini/sonuçlarını medyadan izleyen bireylerin de o travmaya dolaylı olarak maruz kaldığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Fullerton vd., 2004; Ahern vd., 2004; Holman vd., 2014). Bu nedenle afetlerin ruh sağlığına getirdiği yük, doğrudan maruz kalan bireylerle sınırlı olmayıp, dolaylı maruziyet de afetler sonrasında bireylerin yüksek TSSB tepkileri göstermelerine neden olmuştur (Dick vd., 2021). Afetlerden medya aracılığıyla etkilenen bireylerin risk değerlendirmesi, tehdit algısı ve medya okuryazarlığındaki bilişsel gelişimsel farklılıklar göz önüne alındığında, afetler ile ilgili medya maruziyetinin etkisinin araştırılması önem arz etmektedir (Silver vd., 2013). Afetlerle ilgili medya haberlerine maruz kalmanın ardından ruh sağlığı açısından sonuçları hakkında çok az şey biliniyor. Ayrıca araştırmalar, afetlere medya aracılığıyla maruz kalmanın hangi bireylerin TSSB tepkilerine daha duyarlı olduğunu tahmin edebilecek risk altındaki kişileri belirlemede de yetersiz kalmaktadır (Dick vd., 2021).

Boldi vd. (2022) yaptıkları çalışmada, bir kriz sırasında insanların sosyal ağlar veya sosyal medya aracılığıyla krizle ilgili gelen bilgi akışından duygusal ve sosyal olarak kaçmak için video oyunu oynayarak kendilerini medya haberlerinden izole ettiklerini vurgulamıştır. Önceki araştırmalar da medya yoluyla afetlere maruz kalmanın psikolojik sıkıntı ve dolaylı travma deneyimleriyle ilişkili olduğunu bulmuştur (Ahern vd., 2002; Choi vd., 2021). Benzer sonuçlara COVID-19 salgını üzerine yapılan çalışmalardan da ulaşılmaktadır (Garfin vd., 2020; Liu and Liu, 2020). Medyada bulunan bilgiler her zaman güvenilir olmayabilir, bu da komplo konuşmalarının, söylentilerin ve yanlış bilgilerin artmasına katkıda bulunabilir. Bu durumlarda artan belirsizlik bireylerin korku ve endişe duymasına neden olur (Huang vd., 2015; Kou vd., 2016). Liu and Liu, (2020) çalışmalarında, kriz zamanlarında medyanın ikincil bir travma kaynağı olabileceğini belirlediler. Houston (2009), terörizme medya yoluyla tanık olmanın travma sonrası stresle ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Travmatik bir olaya tanık olmak, maruz kalmayı oluşturur ve dolayısıyla ruh sağlığı ve refahı üzerinde daha fazla zararlı etki oluşturur (Houston, 2009).

Choi vd. (2021) afetlere medya aracılığı ile maruz kalmanın oluşturduğu dolaylı travma düzeyine vurgu yapabilmek için "Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma" ölçme aracını geliştirmiştir. Orijinal adı "Scale for Indirect Trauma caused by Media Exposure to Social disaster (SITMES)" olan ölçek, afetlerden medya aracılığıyla etkilenen bireylerde afetlerin medyada ele alınış biçimlerinin neden olduğu dolaylı travma yahut ikincil travmatik stres tepkilerini doğrulamak amacıyla geliştirilmiştir. Birçok afetin yaşandığı Türkiye'de afetlerin medyada ele alınış biçimlerinin insanları duygusal, ruhsal olarak ne ölçüde etkilediğine dair çalışmalara ihtiyaç vardır. Buradan hareketle Türkçe literatürde henüz afetlere medya aracılığı ile maruz kalmanın oluşturduğu dolaylı travma düzeyinin ölçülmesinde kullanılacak bir ölçme aracına rastlanmamaktadır. Dolayısıyla Choi vd. (2021) tarafından geliştirilen Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkiye bağlamında Türk kültürüne ve diline uyarlanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılmasıdır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yeri ve Tarihi

Araştırma Ağustos -Ekim 2023 tarihleri arasında Türkiye'de gerçekleştirilmiştir.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çeşitli medya türleri aracılığıyla afetlere maruz kalan genel nüfustan 18-65 yaş arasındaki yetişkinler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizine dahil edilen katılımcılar için araştırmadan dışlanma kriterleri şu şekildeydi: (1) afetlere doğrudan maruz kalan kişiler, (2) afetlere doğrudan maruz kalmamış ancak böyle bir olaydan doğrudan zarar gören bir aile üyesi, arkadaşı veya tanıdığı olan kişiler, (3) afetler sırasında kurtarma veya iyileştirme ile ilgili mesleklerde çalışanlar (örneğin sağlık çalışanları, hemşireler, ruh sağlığı uzmanları, acil durum ekipleri, itfaiyeciler, polis memurları) ve (4) afetlerin meydana geldiği bölgelerde yaşayan ve hayatta kalanlara yardım sağlayan veya onların acısını yaşayan kişiler. Dışlama kriterlerini karşılayan katılımcıları hariç tutmak için çevrimiçi anketin başında tarama soruları yanıtlandı. Araştırmaya alınma kriteri şu şekildeydi: (1) afetle doğrudan ilgisi olmayan ve afete sadece medya aracılığıyla maruz kalan kişiler. Ölçek uyarlama çalışmalarında örneklem büyüklüğü belirlenirken, ölçek madde sayısının en az 5 katı olmak üzere, hatta mümkünse 10 katı olması gerektiği bildirilmektedir (Karakoç ve Dönmez, 2014; Aksu vd., 2017;). Afetlere Medya Aracılığı ile Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeğinin orijinal halinde 24 madde bulunmaktadır. Bu sebeple, örneklem büyüklüğünün minimum 120 ya da 240 olduğu öngörüldü. Veriler Google Formlar üzerinden hazırlandı ve oluşturulan form katılımcılara kartopu örneklem yöntemiyle ulaştırıldı. Araştırmaya 267 katılımcı gönüllü olarak katıldı. Uç veri analizleri ve

verilerin normallik dağılımı incelendiğinde 8 katılımcının verileri veri setinden çıkarıldı. Araştırmaya 259 katılımcıdan elde edilen veriler ile devam edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Veriler, “Kişisel Bilgi Formu” ve “Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği (MAMDTÖ)” kullanılarak toplanmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri ve medya aracılığıyla en son maruz kaldıkları afet ile psikolojik zorluk yaşanma durumunu sorgulayan 8 sorudan oluşmaktadır.

2.3.2. Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği

Ölçek Choi vd. tarafından 2021 yılında geliştirilmiştir. Orijinal adı “Scale for Indirect Trauma caused by Media Exposure to Social disaster (SITMES)” olan ölçek, afetlerden medya aracılığıyla etkilenen bireylerde medya maruziyetinin neden olduğu dolaylı travma veya ikincil travmatik stres tepkilerini doğrulamak amacıyla geliştirilmiştir. SITMES, ölçek geliştirme ve doğrulama olmak üzere 2 aşamada geliştirilmiştir. İlk aşamada beşli likert tip “1=Kesinlikle katılmıyorum”, “2=Katılmıyorum”, “3=Kararsızım”, “4=Katılıyorum”, “5=Kesinlikle katılıyorum” kullanılarak oluşturulan madde havuzu, ruh sağlığı hemşireliği alanında uzmanlaşmış üç profesör, ölçek geliştirme konusunda geniş deneyime sahip bir profesör ve iki klinik uzmandan oluşan altı uzman tarafından incelenmiştir. Buna göre yüksek puanlar afetlere medya aracılığıyla maruz kalmanın daha yüksek travma riskinin olduğunu belirtir. Ardından kapsam geçerlilik indeksi incelenmiş böylece 39 madde seçilmiştir. Maddelerin anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla ön test yapılmış böylece 39 madde ile ölçek doğrulama aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada açımlayıcı faktör analizi yapılarak Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam varyansın %62,2'sini açıkladığı bulunmuştur. Ölçek sonuçta, üç alt boyut olmak üzere 24 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar “sosyal felaketlere verilen psikolojik, fiziksel ve davranışsal tepkiler” “sosyal felaketlerden kaynaklanan ahlaki kırgınlık” ve “sosyal felaketler nedeniyle hayata yönelik tehdit duygusu” olarak belirlenmiştir. İç güvenilirliğe ilişkin Cronbach alfa değerleri 0,85 ile 0,96 arasında değişmektedir (Choi vd., 2021).

2.4. Ölçeğin Çeviri Süreci

Ölçek uyarlama çalışmalarında en az 2 yabancı dil uzmanı tarafından ölçeğin çevirisi yapılmalı, en az iki Türkçe dil uzmanı tarafından Türkçeye uygunluğu gözden geçirilmeli ve alan uzmanları tarafından maddelerin alana uygunluğu kontrol edilip gerekli revizyonlar sağlanmalıdır (Seçer, 2020). Türkçe form oluşturulduktan sonra hem orijinal dile hem de Türkçe'ye hakim uzmanlar tarafından form orijinal dile çevrilmeli ve formlar karşılaştırılmalıdır (Seçer, 2020). Buna göre MAMDTÖ'nün öncelikle üç yabancı dil uzmanı tarafından Türkçe'ye çevirisi gerçekleştirildi. Çeviriden sonra, ölçek maddelerindeki ifadeler tek bir formda birleştirildi. Daha sonra bu form bir Ölçek Geliştirme Uzmanı, üç Türkçe Dil uzmanı ve yedi alan uzmanı tarafından tekrar incelendi. Maddelerin uygunluğu, Türkçe dilinin geçerliliği ve kültüre uygunluğu kontrol edilip gerekli düzeltmeler yapıldı. Bu düzeltmeler sonucunda da ölçeğin maddeleri tek bir formda toplanarak tekrar orijinal dile yabancı dil uzmanı tarafından çevrilmiştir. Orijinal ölçekle çevrilen formun son kontrolleri sonucunda, Türkçe formun İngilizce formuyla benzerlik gösterdiği belirlendi.

2.5. Ön uygulama

Araştırmamızda, pilot uygulama 18-65 yaş arası 50 birey ile gerçekleştirildi. Ölçeğin iç tutarlılık değeri 0.890 olduğu belirlendi. En düşük madde korelasyon değerinin 0.197 olduğu belirlendi. Bu bilgiler ışığında asıl uygulama aşamasına geçilmiştir (Seçer, 2020).

2.6. Asıl Uygulama

Google Formlar uygulaması kullanılarak oluşturulan veri toplama linki kartopu örneklem yöntemiyle bireylere ulaştırıldı ve onamları alınarak uygulandı. 259 birey veri formunu doldurdu. Ölçeğin kararlılığını ölçmek amacıyla "a Test-Tekrar test yöntemi" kullanıldı. Araştırmada tekrar test 15-30 günleri aralığında yapılmıştır (Seçer, 2020).

2.7. Verilerin Toplanması

Ölçek formu, Google Formlar uygulamasında hazırlandı ve bu ölçek formuna yönelik link oluşturuldu. Her madde için "gerekli/zorunlu" alanı işaretlendi. Böylece eksik veri olmaması sağlandı. Bu link bireylere kartopu örneklem yöntemiyle ulaştırıldı. Araştırmaya 259 kişinin katılımı sağlanmıştır. Elde edilen veriler düzenlenerek SPSS Paket Programına aktarılıp verilerin analizine uygun hale getirilmiştir.

2.8. İstatistiksel Analiz

Verilerin analizinde "SPSS 22 paket programı" ile "AMOS uygulaması" kullanıldı. Uç veri analizi "skewness ve kurtosis değerleri, standart sapma, aritmetik ortalama, min-max değerleri, yüzdeler, KMO (Kaiser-Meyer-Olkin), Bartlett's Küresellik Testi, doğrulayıcı faktör analizi, GFI, AGFI, CFI, RMSEA, x²/SD değeri, NFI, RMR, IFI, TLI, PNFI, SRMR, PGFI uyum indeksleri ve PATH diyagramı kullanılarak değerlendirildi. Ayrıca Spearman's korelasyon katsayısı ile Cronbach α katsayısı" ile de veriler incelendi.

2.9. Etik ve izinler

İlk olarak Choi ve arkadaşlarından mail yolu ile gerekli izinler alındı. Daha sonra "Hakkari Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan (13.07.2023 tarih ve 57355 numaralı karar)" etik izin alındı. Daha sonra araştırmanın amacı ve yöntemi ile ilgili bilgiler Google Formlar uygulaması ile verildi. Araştırmaya katılan tüm bireylere katılımın gönüllülük esasına dayandığı, isimleri ve verilerinin paylaşılmayacağı bilgisi verilerek Google Formlar uygulaması ile onamları alınmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerin %62.9'unun kadın olduğu, %37.1'inin 23-27 yaş aralığında olduğu, %50.6'sının kamu çalışanı olduğu, %45.6'sının gelirinin giderinden az olduğu, %67.6'sının medya aracılığı ile en son maruz kaldığı afetin deprem olduğu, %56.4'ünün medya aracılığı ise en son maruz kaldığı afet üzerinden 0-5 ay geçtiği, %56.4'ünün medya aracılığıyla en son maruz kalınan afetle ilgili bilgi almak için medya kullanım miktarının normal kullanımından uzun olduğu ve %73.4'ünün afet ortaya çıktıktan sonra psikolojik zorluk yaşadığı belirlendi (Tablo 1.).

3.1. Geçerliliğe İlişkin Bulgular

Doğrulayıcı faktör analizine başlanmadan önce normallik varsayımı, KMO ve Bartlett Küresellik Test sonuçları ile madde toplam korelasyon değerleri incelendi. 259 bireyden toplanan verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendi (Kolmogorov-Smirnov p değeri=0.200, Skewness=-0.114, Kurtosis=-0.174). Maddelere ait puan ortalamaları, standart sapma değerleri, madde toplam korelasyon değeri ve madde silinirse Cronbach alpha değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

24 maddenin Cronbach Alpha değerinin 0.867 olduğu belirlendi. 5 maddenin (i9, i11, i13, i14, i15) madde toplam korelasyon değerinin 0.30'un altında olduğu belirlendi. Bu nedenle 5 madde doğrulayıcı faktör analizine dahil edilmedi. 19 maddenin madde toplam korelasyon değerinin 0.875 olduğu belirlendi. Fakat iki maddenin (i10, i12) madde korelasyon değerinin 0.30'un altında olduğu belirlendi. Bu maddeler de doğrulayıcı faktör analizine dahil edilmedi. 17 maddeye ait madde korelasyon değerinin 0.453-0.668 arasında olduğu ve Cronbach Alpha değerinin 0.879 olduğu belirlendi. 17 maddeye ait KMO ve Bartlett Küresellik test sonuçları ve Anti-image

değerleri örneklem yeterliliğini ve veri setinin faktör analizine uygun olduğunu gösterdi (KMO=0.878, $\chi^2=1637,815$, $p=0.001$, Anti-image=0.828-0.918).

DFA, AMOS Paket Programı kullanılarak gerçekleştirildi. 3 adet uygun bir modifikasyon önerisi bulundu. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri ölçeğin geçerli bir ölçüm aracı olduğunu gösterdi. Uyum değerleri literatür dikkate alınarak değerlendirildi. (Aksu ve vd., 2017; Byrne, 2013; Kline, 2014; Seçer, 2020)

Tablo1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=259)

Özellikler	Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Kadın	163	62.9
	Erkek	96	37.1
Yaş	18-22	82	31.7
	23-27	96	37.1
	28 ve üzeri	81	31.3
Meslek	Kamu çalışanı	131	50.6
	Özel sektör	84	32.4
	Öğrenci	30	11.6
	Diğer	14	5.4
Gelir Düzeyi	Gelir giderden az	118	45.6
	Gelir gidere denk	106	40.9
	Gelir giderden çok	35	13.5
Medya aracılığı ile en son maruz kalınan afet	Deprem	175	67.6
	Yangın	29	11.2
	Diğer	55	21.2
Medya aracılığı ile en son maruz kalınan afetten yana geçen süre	0-5 ay	146	56.4
	6 ay ve üzeri	113	43.6
Medya aracılığı ile en son maruz kalınan afet ile ilgili bilgi almak için medya kullanım miktarı	Normal kullanımından kısa	41	15.8
	Her zamanki gibi	72	27.8
	Normal kullanımından uzun	146	56.4
Psikolojik zorluk yaşanma durumu	Evet	190	73.4
	Hayır	69	26.6

Tablo 2. Maddelere Ait Ortalama, Standart Sapma, Toplam Korelasyon ve Madde Silinirse Cronbach a Değerleri

	Mean±SD	Madde Toplam Korelasyon Değeri	Madde Silinirse Cronbach Alpha Değeri
i1.Afet ile ilgili rüyalar görürdüm.	3.18±1.24	0.515	0.859
i2.Afetten sonra dünyada sanki tek başımaymışım gibi kendimi yalnız hissettim.	2.81±1.20	0.530	0.859
i3.Afetten sonra haber okumak ya da televizyon izlemek gibi günlük işlere konsantre olmak benim için zorlaştı.	3.62±1.16	0.503	0.859
i4.Afetle ilgili daha fazla bilgi edinmek istemediğim için ilgili haberlerden veya konuşmalardan kaçınmaya başladım.	3.35±1.25	0.450	0.861
i5.Geçmişteki travmatik deneyimleri hatırladıkça, afet daha da fazla acı çekmeme neden oldu.	3.34±1.20	0.529	0.859
i6.Afetten sonra uyuyamıyorum.	2.78±1.19	0.642	0.855
i7.Afeti düşündüğümde baş dönmesi, nefes almada zorluk, soğuk terleme ve gerginlik gibi belirtiler yaşadım.	2.49±1.20	0.558	0.858
i8.Afetten sonra iştahımı kaybettim.	2.78±1.22	0.528	0.859
i9.Afet ile ilgili duygularımı unutmak için içtim.	1.63±1.00	0.099	0.871
i10.Afetin yaşandığına inanmamaya çalışıyorum.	2.38±1.24	0.361	0.864
i11.Afetle ilgili duygularımı unutmak için işime devam ettim veya başka aktivitelerle uğraştım.	3.50±1.11	0.277	0.867
i12.Ailem, afet ile ilgili konuşmamdan nefret ediyor.	2.20±1.02	0.325	0.865
i13.Afet ile ilgili duygularımı paylaşabileceğim kimse yoktu.	1.93±0.85	0.207	0.867
i14.Afetten sonra, destek beklediğim kişiler beni hayal kırıklığına uğrattı.	2.19±1.00	0.275	0.866
i15.Afetten sonra, diğer insanların yanında olmaktansa yalnız kalmayı tercih ettim.	2.27±1.01	0.293	0.866
i16.Afet ile ilgili olayları ya da insanları hatırladığımda üzülürdüm.	4.24±0.94	0.396	0.863

Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

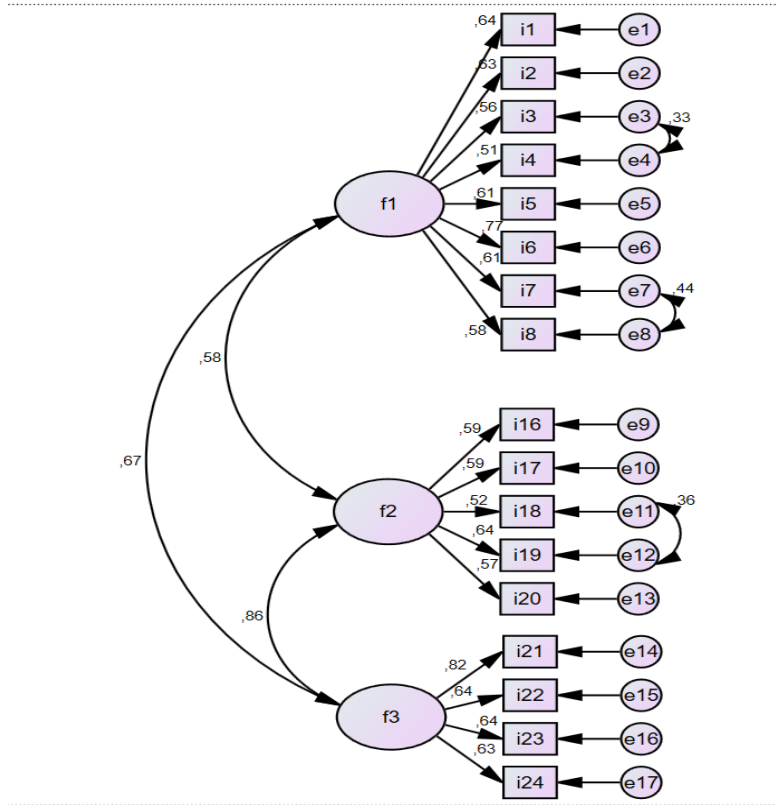
i17.Afetin toplumdaki yaygın sorumsuzluk nedeniyle meydana geldiği şüphesine kapıldım.	3.83±1.17	0.415	0.862
i18.Afet yüzünden dünyanın adaletsiz olduğunu hissettim.	3.49±1.27	0.456	0.861
i19.Afeti düşündüğümde, kırgınlık ve öfke hissettim.	3.81±1.16	0.482	0.860
i20.Afet ile ilgili olumsuz duygularımı ifade ettim.	3.91±0.95	0.381	0.863
i21.Afeti düşündüğümde depresyon, üzüntü ve korku gibi duygular hissettim.	3.82±1.00	0.613	0.857
i22.Afet ile ilgili istenmeyen acı verici düşüncelere veya görüntülere sahiptim.	3.61±1.15	0.579	0.857
i23.Afete benzer bir şey benim ya da bir yakınımın başına gelebilir diye düşündüm.	4.34±0.75	0.376	0.864
i24.Afete benzer durumlara, nesnelere ve insanlara karşı temkinli oldum.	4.04±0.88	0.446	0.862

Tablo 3. DFA Uyum İyiliği İndeksleri ve Normal Değerleri

İndeks	Normal Değer	Kabul Edilebilir Değer	Ölçüm
χ^2 "p" Değeri	p>0.05	-	0.001
χ^2/sd (CMIN/DF)	<2	<5	2.288
AGFI	>0.95	>0.85	0.856
CFI	>0.95	>0.90	0.906
RMSEA	<0.05	<0.08	0.071
RMR	<0.05	<0.08	0.070
SRMR	<0.05	<0.08	0.0592
NFI	>0.95	>0.80	0.846
IFI	>0.90	-	0.907
PGFI	>0.89	>0.50	0.660
PNFI	>0.89	>0.50	0.703

DFA sonucu yapılan analizde 1. faktördeki 8 maddenin 0.51-0.77 arasında; 2. faktördeki 5 maddenin 0.52-0.64 arasında; 3. faktördeki 4 maddenin 0.63-0.82 arasında değişen standart çözüme sahip oldukları belirlendi (Şekil 1). Maddelerin buldukları faktörler için önemli olduğu

değerlendirildi. Path Diyagramı incelendi ve elde edilen değerlerin madde-faktör uyumu açısından uygun olduğu belirlendi (Şekil 1).

Şekil 1. MAMDTÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Diyagramı

3.2. Güvenirliliğe İlişkin Bulgular

3.2.1 İç Tutarlılık (Cronbach Alpha) Katsayıları

Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler faktörünün (F1) Cronbach Alpha değerinin 0.814, Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık faktörünün (F2) Cronbach Alpha değerinin 0.743, Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu faktörünün (F3) Cronbach Alpha değerinin 0.763 olduğu belirlendi. Ölçeğin bütünü için Cronbach Alpha değerinin ise 0.870 olduğu belirlendi. Bu değerler ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. (DeVellis, 2016; Tavşancıl, 2018) Ölçeğin AVE (Average Variance Extracted) değerinin 0.535, CR (Composite Reliability) değerinin 0.94 olduğu belirlendi.

3.2.2. İki Yarı Güvenirlik Kat Sayısı

17 maddeden oluşan ölçeğin son haline ait iki yarı güvenirlilik analizi sonucunda, ölçeğin Spearman-Brown korelasyon değeri ($r = 0.717$) ile Guttman Split Half Coefficient değerinin ($r = 0.707$) yeterli değer aralığında olduğu belirlendi. Ölçeğin birinci kısmına ait Cronbach Alpha değerinin 0.835, ikinci kısmına ait Cronbach Alpha değerinin ise 0.824 olduğu belirlendi. İki yarı güvenirlilik analiz sonuçları ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Seçer, 2020).

3.2.3. Ölçeğin Ayırt Ediciliğinin Belirlenmesi

Ölçek madde ayırt ediciliğinin belirlenmesinde alt %27 ile üst %27'lik grupların puan ortalamaları arasındaki fark, bağımsız gruplarda t-testi kullanılarak sınıandı. Alt %27 ile üst %27'lik grupların madde puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu belirlendi ($p < 0.05$). Bu ölçeğin ayırt etmede yeterli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. MAMDTÖ Madde ve Alt Boyutlarının Ayırt Etme Gücünün Belirlenmesi

	1. bölüm	2. bölüm	t	significant
i1	2.57±1.09	3.79±1.07	-9.109	0.001
i2	2.23±0.92	3.40±1.17	-8.908	0.001
i3	3.07±1.14	4.17±0.88	-8.676	0.001
i4	2.85±1.22	3.85±1.06	-7.097	0.001
i5	2.77±1.10	3.92±1.01	-8.795	0.001
i6	2.09±0.82	3.48±1.10	-11.521	0.001
i7	1.90±0.77	3.08±1.26	-9.079	0.001
i8	2.22±1.00	2.35±1.16	-8.382	0.001
i16	3.82±1.07	4.67±0.51	-8.095	0.001
i17	3.27±1.16	4.40±0.88	-8.811	0.001
i18	2.86±1.15	4.13±1.06	-9.803	0.001
i19	3.22±1.15	4.42±0.80	-9.803	0.001
i20	3.52±0.95	4.30±0.78	-7.338	0.001
i21	3.28±1.03	4.36±0.60	-10.268	0.001
i22	3.02±1.12	4.19±0.85	-9.446	0.001
i23	4.02±0.84	4.67±0.47	-7.729	0.001
i24	3.64±0.88	4.45±0.68	-8.335	0.001

3.2.4. MAMDTÖ ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Ölçek geliştirme çalışmalarında, güvenilirliği değerlendirmenin bir başka yolu, ölçek ile alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Tablo 5'te sunulan MAMDTÖ ve alt boyutları arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına göre, ölçek ile tüm alt boyutların pozitif yönde ilişkili olduğu görüldü. Bu bulgular, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3. Zamana Karşı Değişmezlik

Ölçeğin zamana karşı değişmezliğini belirlemek amacıyla tekrar test yöntemi kullanıldı ve 33 bireye ulaşıldı. Bu bireylerden elde edilen veriler örnekleme dahil edilmedi. Test- tekrar test sonuçları Tablo. 6'da verildi. Test – tekrar test arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucuyla iki test arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi.

Tablo 5. MAMDTÖ ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

	Correlations				
		F1	F2	F3	MAMDTÖ
Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler (F1)	r	1	0.432**	0.542**	0.883**
	p		0.001	0.001	0.001
Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık (F2)	r	0.432**	1	0.633**	0.769**
	p	0.001		0.001	0.001
Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu (F3)	r	0.542**	0.633**	1	0.803**
	p	0.001	0.001		0.001
Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği (MAMDTÖ)	r	0.883**	0.769**	0.803**	1
	p	0.001	0.001	0.001	

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Tablo 6. Test- Tekrar Test Analiz Sonuçları

Test	Tekrar test	
	r	0.851
p	0.001	

4. TARTIŞMA

Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği yabancı dil uzmanları tarafından Türkçeye çevrildi. Türkçe dil uzmanları, ölçek geliştirme uzmanı ve alan uzmanları ile ölçeğin Türk dili, kültürü ve alana uygunluğu değerlendirildi. Ölçeğin asıl form ile son form arasındaki uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Türkçe son hali yabancı dil uzmanı tarafından orijinal dile tekrar çevrildi. Formların birbirine benzer olduğu belirlendikten sonra ön uygulama yapıldı. Ön uygulamada elde edilen verilerin ışığında asıl uygulamaya geçildi. DFA yapıldıktan sonra model uyumu incelendi ve ölçek doğrulandı. DFA'nın ardından güvenilirlik analizleri yapıldı. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha değerlerinin 0.743-0.814 arasında değiştiği bütününe ilişkin Cronbach Alpha değerinin ise 0.870 olduğu saptandı. İki yarı güvenilirlik analizi sonuçları da ölçeğin yeterli güvenilirliğe sahip olduğunu gösterdi. Bu da ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu gösterdi.

“Afet” “Medya” ve “Dolaylı Travma” anahtar kelimeleri ile Türkiye Ölçme Araçları Dizini ve Google Akademi platformlarından yurt içi literatür incelendi. Bu anahtar kelimeler ile 11 ölçek bulundu (Güler, 2018; Dikmenli vd., 2018; Ebru vd., 2018; Aksoy ve Mamatoğlu, 2019; Türkan ve 2019; Mızrak ve Aslan, 2020; Şentuna ve Çakı, 2020; Bennur vd., 2020; Tercan ve Şahinöz, 2021; Çalışkan ve Üner, 2023; Türkdoğan ve vd., 2023). Ölçeklerin hepsi teker teker incelendi. Dikmenli vd. (2018) tarafından psikometrik özellikleri incelenen “Afet Farkındalık Ölçeği”nin “afet eğitimi farkındalığı”, “afet öncesi farkındalık”, “yanlış afet farkındalığı” ve “afet sonrası farkındalık” olarak adlandırılan 4 boyuttan oluştuğu belirlendi. Şentuna ve Çakı (2020) tarafından psikometrik özellikleri incelenen “Afet ve Hazır Bulunuşluk Ölçeği”nin “Afet Fiziksel Koruma”, “Planlama”, “Afet Yardım”, “Afet Uyarı ve Sinyaller” olmak üzere dört alt boyuttan oluştuğu belirlendi. Türkdoğan

vd. (2023) tarafından uyarlanan "Afet Tehdidi için Psikolojik Hazırlık Ölçeği"nin "Dış Durumsal Çevrenin Bilgisi ve Yönetimi", "Kişinin Duygusal ve Psikolojik Tepkisinin Yönetimi" ve "Kişinin Sosyal Çevresinin Yönetimi" olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu belirlendi. Güler (2018) tarafından uyarlaması yapılan "Dolaylı Travma Ölçeği"nin ise tek faktörlü bir yapıda olduğu ve medya aracılığıyla afetlere maruz kalmanın oluşturduğu dolaylı travmayla ilişkili olmadığı belirlendi. Literatür incelemesi sonucunda afetlerin medya maruziyeti ile ortaya çıkardığı ikincil travmayı ölçmeye yönelik herhangi bir ölçme aracına rastlanmadı. Ayrıca söz konusu ölçeklerin alt boyutları ve "Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği"nin alt boyutları incelendi ve bir benzerlik saptanmadı. Bu durum ölçeğin özgünlüğünü göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak ölçeğin 17 madde, "Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler", "Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık" ve "Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu" olmak üzere 3 alt boyuttan oluştuğu belirlendi. "Afetlere Verilen Psikolojik, Davranışsal ve Fiziki Tepkiler" alt boyutunun 8 maddeden, "Afetler Nedeni ile Manevi Kırgınlık" alt boyutunun 5 maddeden ve "Afetlerin Yaşamı Tehdit Ettiği Duygusu" alt boyutunun 4 maddeden oluştuğu belirlendi. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin hesaplanmasında madde puan ortalaması kullanılmaktadır. Ölçek ve ölçeği oluşturan 3 alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 1, en yüksek puan ise 5'tir. Ölçekten alınan madde puan ortalaması arttıkça afetlerin medya maruziyeti ile oluşturduğu dolaylı travma düzeyi artmaktadır. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alpha değerinin 0.870 olduğu belirlendi. Ölçeğin zamana karşı değişmezliği kanıtlandı. Medya Aracılığıyla Afetlere Maruz Kalmanın Oluşturduğu Dolaylı Travma Ölçeği'nin 18-65 yaş arası yetişkin bireyler için geçerli ve güvenilir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

6. SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

MAMDTÖ'nün Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması, orijinal ölçeğe iyi uyduğunu, geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir. MAMDTÖ'nün Türkçe versiyonunun, yetişkin bireylerde afetlerin medya maruziyeti ile oluşturduğu dolaylı travma düzeyinin belirlenmesinde önemli bir araç olarak kullanılmasına katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca madde sayısının az olması sayesinde uygulama ve değerlendirme süreçlerini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

7. SINIRLAMALAR

Bu araştırmanın sınırlılığı, araştırmaya tüm evrenin dahil edilememesidir. Ayrıca bir başka sınırlama da orijinal MAMDTÖ'de bulunan "i9, i10, i11, i12, i13, i14, i15" maddelerin düşük faktör yüklerinden dolayı kaldırılmasıdır.

Teşekkür

Bu araştırmaya katılan tüm katılımcılara duygu ve düşüncelerini paylaştıkları için teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Ahern, J., Galea, S., Resnick, H., & Vlahov, D. (2004). Television images and probable posttraumatic stress disorder after September 11: The role of background characteristics, event exposures, and perievent panic. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 192(3), 217-226.

Ahern, J., Galea, S., Resnick, H., Kilpatrick, D., Bucuvalas, M., Gold, J., & Vlahov, D. (2002). Television images and psychological symptoms after the September 11 terrorist attacks. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 65(4), 289–300. <https://doi.org/https://doi.org/10.1521/psyc.65.4.289.20240>

Aksoy, Ş., & Mamatoğlu, N. (2019). Challenges of occupational safety specialists scale: A scale development study. *Turkish Cypriot Journal of Psychiatry and Psychology*, 1(2), 76-84.

Aksu, G., Eser, M. T., & Güzeller, C. O. (2017). Exploratory and confirmatory factor analysis and structural equation model applications: Detay Publishing.

APA. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Psychiatric Disorders* (4th ed.). Washington DC: APA: American Psychiatric Association

Bennur, K., Çağan, Ö., & Aysun, T. (2020). Validity and reliability study of the Turkish version of the Disaster Response Self-Efficacy Scale in undergraduate nursing students. *Acibadem University Journal of Health Sciences* (3), 515-521.

Boldi, A., Rapp, A., & Tirassa, M. (2022). Playing during a crisis: The impact of commercial video games on the reconfiguration of people's life during the COVID-19 pandemic. *Human-Computer Interaction*, 1-42. Doi: 10.1080/07370024.2022.2050725

Bulut, A. (2023). Relationship between Natural Disasters and Mental Health. *Cyprus Turkish Psychiatry and Psychology Journal*, 5(3), 265-273.

Choi, E. Y., Choi, S.-H., & Lee, H. (2021). Development and evaluation of a screening scale for indirect trauma caused by media exposure to social disasters. *International journal of environmental research and public health*, 18(2), 698.

Çalışkan, C., & Üner, S. (2023). Measurement of Disaster Literacy in Turkish Society: Disaster Literacy Scale (DLS) Design and Development Process. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, e211.

DeVellis, R. F. (2016). *Scale development: Theory and applications* (Vol. 26): Sage publications.

Dick, A. S., Silva, K., Gonzalez, R., Sutherland, M. T., Laird, A. R., Thompson, W. K., Nixon, S. J. (2021). Neural vulnerability and hurricane-related media are associated with post-traumatic stress in youth. *Nature human behaviour*, 5(11), 1578-1589.

Dikmenli, Y., Yakar, H., & Konca, A. S. (2018). Development of disaster awareness scale: A validity and reliability study. *Review of International Geographical Education Online*, 8(2), 206-220.

Ebru, I., Altintas, K. H., & Dogan, N. (2018). The development of a general disaster preparedness belief scale using the health belief model as a theoretical framework. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 5(1), 146-158.

Fullerton, C. S., Ursano, R. J., & Wang, L. (2004). Acute stress disorder, posttraumatic stress disorder, and depression in disaster or rescue workers. *American Journal of Psychiatry*, 161(8), 1370-1376.

Furr, J. M., Comer, J. S., Edmunds, J. M., & Kendall, P. C. (2010). Disasters and youth: a meta-analytic examination of posttraumatic stress. *Journal of consulting and clinical psychology*, 78(6), 765.

Garfin, D. R., Silver, R. C., & Holman, E. A. (2020). The Novel Coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. *Health Psychology*, 39(5), 355–357. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/hea0000875>

Güler, İ. U. (2018). *Indirect Trauma Scale: Turkish Adaptation and Evaluation of Social Workers in Terms of Indirect Trauma*. Health Sciences Institute.

Holman, E. A., Garfin, D. R., & Silver, R. C. (2014). Media's role in broadcasting acute stress following the Boston Marathon bombings. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(1), 93-98.

Houston J. B. (2009). Media coverage of terrorism: A meta-analytic assessment of media use and posttraumatic stress. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 86, 844–861.

Huang, L., Starbird, K., Orand, M., Stanek, S., & Pedersen, H. (2015). Connected through crisis: emotional proximity and the spread of misinformation online. In *Proceedings of the 2015 Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing (CSCW '15)*. Vancouver, Canada. ACM. <https://doi.org/https://doi.org/10.1145/2675133.2675202>

Karakoç, A. G. D. F. Y., & Dönmez, L. (2014). Basic Principles in Scale Development Studies. *World of Medical Education*, 13(40), 39-49.

Kuo, A., Lutz, R. J., & Hiler, J. L. (2016). Brave new World of Warcraft: A conceptual framework for active escapism. *Journal of Consumer Marketing*, 33(7), 498–506. <https://doi.org/https://doi.org/10.1108/ICM-04-2016-1775>

Kukuoğlu, A. (2018). Traumas After Natural Disasters and A Model Psycho-education Program. *Disaster and Risk Journal*, 1(1), 39-52.

Liu, C., & Liu, Y. (2020). Media exposure and anxiety during COVID-19: The mediation effect of media vicarious traumatization. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 4720. <https://doi.org/https://doi.org/10.3390/ijerph17134720>

Mızrak, S., & Aslan, R. (2020). Disaster risk perception of university students. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 11(4), 411-433.

Orengo-Aguayo, R., Stewart, R. W., de Arellano, M. A., Suárez-Kindy, J. L., & Young, J. (2019). Disaster exposure and mental health among Puerto Rican youths after Hurricane Maria. *JAMA network open*, 2(4), e192619-e192619.

Seçer, İ. (2018). Psychological test development and adaptation process: SPSS and LISREL applications: An publishing.

Silver, R. C., Holman, E. A., Andersen, J. P., Poulin, M., McIntosh, D. N., & Gil-Rivas, V. (2013). Mental-and physical-health effects of acute exposure to media images of the September 11, 2001, attacks and the Iraq War. *Psychological science*, 24(9), 1623-1634.

Şentuna, B., & Çakı, F. (2020). A Scale Development Study in Balıkesir Sample: Disaster Preparedness Scale. *İdealkent*, 11(31), 1959-1983.

Tavşancıl, E. (2010). Measurement of attitudes and data analysis with SPSS (Vol. 6). Ankara: Nobel Publishing.

Tercan, B., & Şahinöz, S. (2021). Scale Development to Determine the Disaster Preparedness Perceptions of Personnel Working in Pre-Hospital Emergency Health Services: A Methodological Study. *Hastane Öncesi Dergisi*, 6(3), 367-379.

Thompson, R. R., Jones, N. M., Holman, E. A., & Silver, R. C. (2019). Media exposure to mass violence events can fuel a cycle of distress. *Science advances*, 5(4), eaav3502.

Türkan, A. H., Kiliç, İ., & Tiryakioğlu, M. (2019). Development of a disaster attitude scale and assessment of university students' attitudes towards disasters. *Ege Academic Review*, 19(4), 457-467.

Türkdoğan Görgün, C., Koçak Şen, İ., & McLennan, J. (2023). The validity and reliability of the Turkish version of the psychological preparedness for disaster threat scale. *Natural Hazards*, 1-16.

Yorulmaz, D. S., & Karadeniz, H. (2021). Effects of Disasters on Mental Health. *Nat. Disaster Env. Jour.*, 7(2), 392-398. doi:10.21324/dacd.786048.